

II. INFLATSIION 2007. AASTAL

TARBIJAHINNAD

Nii nagu paaril varasemal aastal, kujunes tarbijahindade tõus ka 2007. aastal oodatust kiiremaks. Majanduskasvu eeldatud aeglustumine lükkus edasi ning nii eratarbimise kui ka palgakasv kujunes esimesel poolaastal prognoositust kiiremaks. Teenuste hinnakasvu kiirenemine jätkus seetõttu sügiseni. Paraku algas oktoobris–novembris toidukaupade hüppeline kallinemine maailmaturul. Aasta lõpus kiirendas inflatsiooni ka naftahinna uus tõusulaine ning tarbijakorv kallines nendel kuudel aasta arvestuses 9%. Aasta keskmisena kallines tarbijakorv 6,6% ehk ümmarguselt 4,5 protsendipunkti rohkem kui euroalal keskmiselt (vt joonis 1). Sellele aitasid kaasa nii välis- kui ka sisemaised tegurid. Viimaste hulgas oli oma osa ka maksupoliitikal, kuigi see hoogustas inflatsiooni siiski kõigest 0,6–0,7 protsendipunkti võrra.

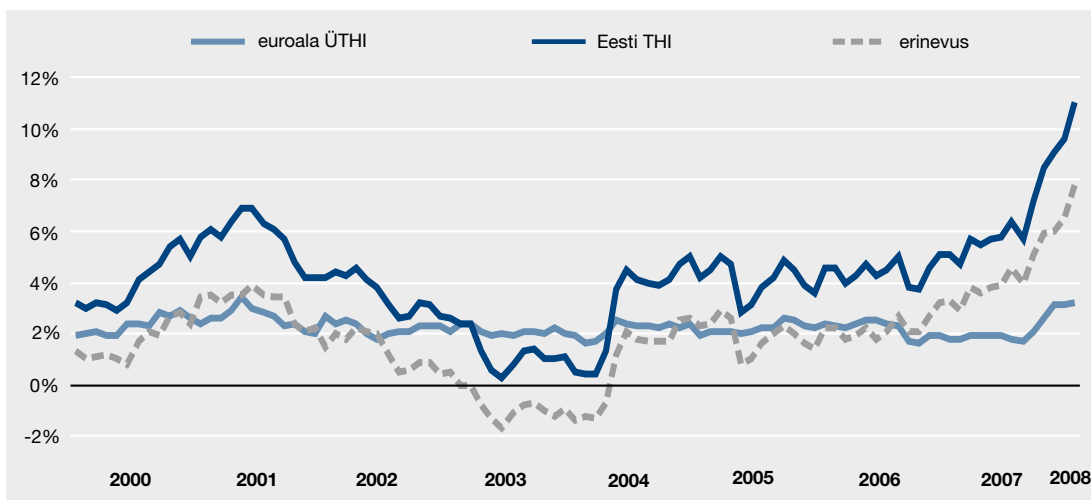
Suurem oli maksupoliitika roll 2008. aasta algul, kui tõsteti aktsiisimakse mootorikütusele, elektrile, alkoholile ja tubakatoodetele, mistõttu inflatsioonitempo kiirenes umbes 1 protsendipunkti võrra. Koos toiduainete jätkuva kallinemisega maailmaturul kiirendas see inflatsioonitempo ajutiselt

11–12%ni ning varjutas asjaolu, et alusinflatsiooni järgi mõõdetuna oli inflatsiooni kiirenemine paar kuud tagasi lõppenud.

VÄLISMAINE HINNATÕUSUSURVE

2007. aasta alguses oli erinevate prognooside ja turuosaliste ootuste järgi alust oodata varasemast väiksemat välist hinnatõusurvet. Esimesel poolaastal tarbijahindade kasv juhtivates tööstusriikides tõepoolest aeglustus ja näiteks euroalal olid inflatsiooninäitajad erinevalt 2006. aasta samast perioodist kooskõlas Euroopa Keskpanga inflatsioonieesmärgiga. Seetõttu sidus ka kevadel valminud Eesti Panga makroprognoos aasta teisel poolel tarbijahindade kasvutempo mõõduka kiirenemise sissemaiste tegurite, eeskätt maksupoliitikaga.

Pärast südasuve aga olukord muutus ning inflatsioon euroalal hakkas kiirenema, jõudes aasta lõpus ja uue aasta alguses ebatavaliselt kõrge 3,1–3,3% tasemeni. Sarnane areng oli iseloomulik ka Eesti euroalavälistele kaubanduspartneritele. Aasta keskmisena oli tarbijakorvi kallinemine peamistes partnerriikides ühe protsendipunkti võrra kiirem kui aasta varem.

Joonis 1. Eesti ja euroala tarbijahindade aastakasv

Rohkem kui eespool kirjeldatud tarbijahindade muutused Euroopas mõjutas inflatsiooni Eestis toorme kallinemine maailmaturul. Aasta algusest saati tõusma hakanud naftahind saavutas aasta lõpuks läbi aegade kõrgeima taseme, jõudes 100 dollarini barreli eest ning isegi ületades seda taset 2008. aasta I kvartalis mitmel korral. See hind erines palju 2007. aasta alguse ja ka suvisest hinnatasemest ning aasta keskmiste näitajate järgi kallines nafta aastaga vaid 11–12%. Lisaks kiirendas inflatsioonitempot puidu, metalli ja Venemaalt ostetava maagaasi hindade tõus ning naftahinnatõusu juba varem alanud ülekandumine teiste energiakandjate hindadesse. Neile teguritele lisandus sügissuvel veel toiduainete kallinemine maailmaturul. Selle põhjuseks peeti, nii nagu 2006. aastalgi, peale tugeva nõudluse ka halvast ilmast johtuvat tavapärasest väiksemat saaki, põllumajandusliku toorme kasutamist biokütuse tootmiseks ning vähenenud varusid.

Toormehindade mõju inflatsioonile Eestis võimendas see, et vaatamata tulutaseme hoogsamale ühtlustumisele oli näiteks toidukaupade osakaal ikka veel ligi 30% ja energia oma peaaegu 20% suurem kui vanades euroala liikmesriikides.

Kaubahindade kaudu avalduvat inflatsioonisurvet vähendas mõnevõrra krooni kallinemine. Dollari hind alanes aasta jooksul pidevalt ning aasta keskmisena läks kroon ümmarguselt 11% kallimaks. Ehkki aasta keskmiste näitajate järgi võib tõepoolest öelda, et dollari odavnemine tasakaalustas toornafta hinnatõusu, ei olnud krooni jätkuvalt kallinemisest enam abi aasta lõpul ning uue aasta alguskuudel, kui nafta hüppeline kallinemine küündis aasta arvestuses 30–70%ni.

Eesti krooni kurss on olnud fikseeritud juba viisteist aastat – algul saksa marga ja hiljem euro suhtes. Praeguseks on meie peamisteks kaubanduspartneriteks kujunenud euroala ja Euroopa Liidu liikmesriigid. Euro vahendusel kujuneb välja küll teatud tegeliku vahetuskursi kõikumine, kuid see ei ole olnud piisavalt suur tasakaalustamaks välismaiseid

hinnašokke. Näiteks on käesoleval kümnendil kõigi peamiste kaubanduspartnerite suhtes mõõdetavad Eesti krooni nominaalkursi tegelikud keskmised muutused mahtunud -0,5% ja +3,6% vahele. 2007. aasta keskmiseks näitajaks kujunes 0,9%.

Peale nafta ja naftatoodete arveldatakse dollarites veel mõnede peamiselt Venemaalt ostetavate kaubagruppide puhul. Seetõttu oli dollari pideval odavnemisel stabiliseeriv mõju impordihinna indeksile, mis püsis kogu aasta jooksul allpool 5% taset. Selle indeksi arengu määravad aga ära toorme ja kapitalikaupade hinnad ning indeks iseloomustab eeskätt Eesti äriühingute kauplemistingimuste, mitte aga tarbijakorvi hindade muutusi.

SISSETULEKUD JA SISENÕUDLUS

Sise- ja välismaist hinnatõususurvet soodustas nõudluse ja sissetulekute kiire kasvutempo. Eratarbimise kasvu hoogustumine oli viimase paari aasta ülikiire kasvu üheks, ehkki mitte peamiseks põhjuseks. 2007. aasta suvel hakkas eratarbimise kasvutempo alanema. Koos ehitusbuumi samaaegse lõppemisega tähendas see sisenõudluse märgatavat nõrgenemist.

Kuni sügiseni toetas sisemaist inflatsioonisurvet ka sissetulekute jõuline kasv. Aastat iseloomustas ka uute töökohtade loomine, kuigi see toimus aeglustavas tempos. See lakkas alles aasta viimastel kuudel. Aasta keskmisena kasvas hõive ligikaudu 1,5%. Ka töötus vähenes jätkuvalt aasta lõpuni, langetes 4% tasemele.

Keskmise palga kasv oli hoogsam kui aasta varem, kuid ilmutas teisel poolaastal siiski aeglustumise märke. Keskmiselt kasvas nominaalpalk aastaga 20%.

Enamikus majandussektorites, eriti just siseturu jaoks töötavatel tegevusaladel, suurenesid palgad 2007. aastal kiiremini kui tootlikkus. See kätkes endas loomulikult ettevõtjate soovi palgakasvu hinnatõusu kaudu tarbijale üle kanda.

Täiendavad pensionitõstmised hoidsid nende suurenemise küll varasemaga võrreldaval tasemel, kuid keskmise nominaalpalga kasvuga võrreldes oli pensionide kasv siiski veidi aeglasem. Vanaduspensionid suurenesid aastaga 17%.

Peale sissetulekute kasvutempo aeglustumise aitas nõudlusruret vähendada veel alanev laenamisaktiivsus. Uute eluasemelaenude mahu kasv aeglustus pidevalt ning samaaegselt vähenes usutavasti ka võimaliku jõukuse efekti mõju eratarbimisele. Tarbimislaenude jäägi kasv aeglustus aasta lõpuks 50%ni.

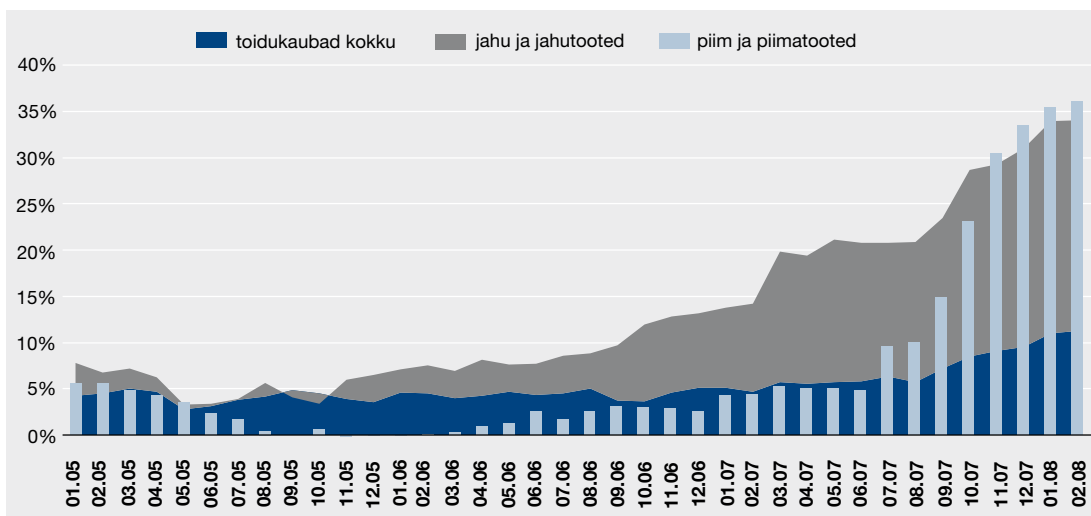
2007. aasta suvi tähistas põret ka leibkondade kindlustundes. Majandusliku olukorraga seotud ootused hakkasid vähenema esimese poolasta lõpus. Inflatsiooniootused aga ei muutunud, kuigi järjest rohkem võis tajuda toiduainete hinnatõusu kiirenemist, sest meedia pühendas palju tähelepanu eesiseisvatele hinnatõusudele ning maksumuudatustele. Elanike inflatsiooniootused hakkasid alanema alles 2008. aasta alguses, kui ka tarbimismaksude kavandatud tõstmine oli teoks saanud.

TOIDU- JA ENERGIAHINNAD

Mootorikütuse ja toiduainete hindade heitlikkus maailmaturul on tarbijakorvi hinnaarengut Eestis kogu käesoleva kümnendi jooksul märkimisväärselt mõjutanud. Alates 2001. aastast on toidukaupade aasta keskmine hinnakasv kõikunud selle perioodi keskmise ümber ligikaudu 3 protsendipunkti ulatuses. Energiakandjate hinnad seevastu on kogu kümnendi jooksul tõusnud. Erandiks on olnud väga heitlik naftahind. Sellega seotud mootorikütuse hinna alanemine on ajuti (nt 2002. ja 2003. a) aidanud ka tarbijahindade inflatsiooni madalana hoida.

Just toiduainete ja energiahindade kallinemise tõttu paigutus Eesti 2007. aastal Euroopa Liidu 3-4 kõige kiirema inflatsioonitempoga riikide sekka.

Toiduainete puhul tõusid enim piima- ja teraviljatoodete hinnad. Uue aasta esimestel kuudel nende kaupade kallinemine küll aeglustus, kuid maailmaturuhindadega seotud ebamäärasus tuleviku suhtes püsis (vt joonis 2). Esimesed ilmingud toiduainete kiirest hinnakasvust avaldusid 2007. aasta juulis-augustis, mil Eesti piimatööstusettevõtted

Joonis 2. Toidukaupade kallinemine Eestis eelmise aasta sama kuuga võrreldes

suurendasid ekspordimahtu ja tõstsid toodangu väljamüügihindu. Järgnevatel kuudel kandus hinnatõus üle tarbijahindadesse (vt joonis 3), mil piimatooted ja või kallinesid eelmise kuuga võrreldes vastavalt 17% ja 7,3%.

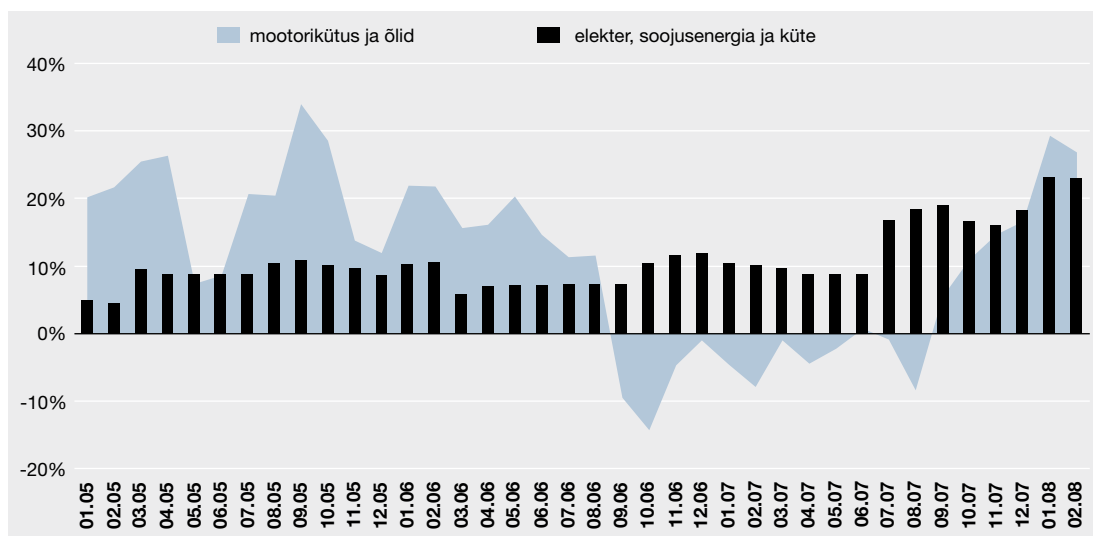
Piimatootmine ehk kokkuost Eestis 2007. aastal eelmise aastaga võrreldes ei suurenenud. Samaks jäi ka eksporttoodete jaoks varutud piima osatähtsus. Maailmaturul tõusnud hinnad soodustasid väljavedu ning või, juustu ja piimapulbri eksport kasvas 20–40%. Toorme nappuse tõttu kuulusid just need kaubad koduturul enim kallinenud piimatoodete hulka.

Maailmaturul kiiresti tõusnud hinnad mõjutasid oluliselt ka jahu- ja jahutooteid. Teravilja nappuse tõttu maailmas on pagaritoodete hinnatõus olnud tavapärasest mõnevõrra kiirem juba alates 2006. aasta suvest. Eestis on teravilja tootmismahd viimastel aastatel järjest kasvanud. 2007. aasta saak kujunes isegi üle ootuste heaks, olles ligikaudu 40% suurem kui aasta varem. Hinnatõususurvet see aga ei vähendanud, sest samavõrra kasvas ka teravilja väljavedu.

Teine oluline energiahinna kallinemist soodustav tegur 2007. aastal oli naftahinna uus tõusulaine ning Venemaalt ostetud ja seni odava maagaasi hinnatase lähenemine Euroopa keskmisele hinnatasele aasta lõpukuudel. Lisaks oli kogu aastale iseloomulik nafta varasema kallinemise ülekandumine teiste energiakandjate hindadesse. Elanikele müüdava gaasi hind tõusis aastaga keskmiselt 25%, ahjukütte ja kaugkütte oma vastavalt 24% ja 17%. Ahjukütte kallinemist toetas ka veel aasta esimesel poolel jätkunud ja ehitusbuumiga seotud nõudluse kasv. Elektri hind püsis muutumatu 2008. aasta jaanuarini, mil tulevasest turu avanemisest johtuv aktsiisimaksu kehtestamine tõstis hinda umbes 5%.

Elamute kütte hinda mõjutas suuresti ka seni soojusenergiale ja elanikele müüdavale ahjuküttele kehtestatud alandatud käibemaksu määra tõstmine 5%lt tavapärase 18% tasemele. Ilma selleta kallinenuks küttehind paari protsendi tasemele.

Nii toidu- kui ka energiahindade kasv oli esimesel poolaastal madalam. Kasv hoogustus alles siis, kui aasta lõpu poole hakkasid ilmneva esimesed märgid majanduse jahtumisest tuleneva sisemaise hinnatõususurve alanemisest.

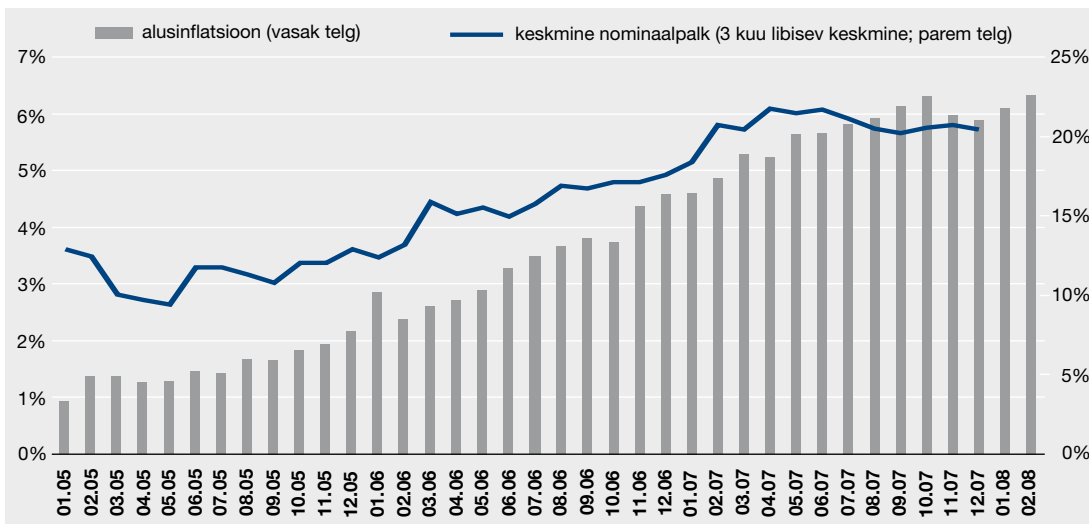

Joonis 3. Energiakandjate kallinemine Eestis eelmise aasta sama kuuga võrreldes

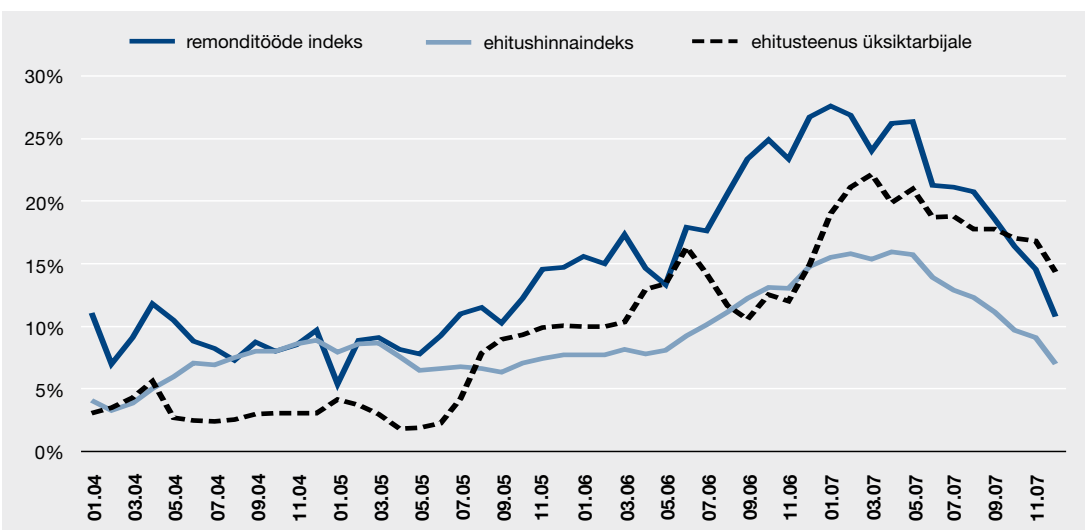
ALUSINFLATSIION JA TEENUSEHINNAD

Majanduse kohandumisest tulenev hinnatõusurvet väheneb (eelduste kohaselt) tööturu vahendusel palkade ja hõive kaudu. Nii hakkaski palgakasvu mõningane aeglustumine 2007. aasta teisel poolel avaldama mõju alusinflatsiooni arengule. Esialgu avaldus see hinnakasvu kiirenemise peatumises (vt joonis 4).

Äritsükliga seotud tegurite mõju alusinflatsioonile kui sisemaist hinnatõusurvet iseloomustavale näitajale ilmes esialgu selgelt vaid ehitusega seonduvatel tegevusaladel. Nii äriühingutele kui ka üksiktelijatele müüdüd ehitus- ja remonditeenuste hinnakasvu kiirenemine tipnes 2007. aasta alguskuudel ja on sellest saati järjest aeglustunud (vt joonis 5). Ka korteriüüri kallinemine lõppes teisel poolaastal ning üürihinnad hakkasid aasta lõpus alanema.

Joonis 4. Alusinflatsiooni ja keskmise palga muutumine eelmise aasta sama kuuga võrreldes

Joonis 5. Ehitus- ja remonditööde kallinemine Eestis eelmise aasta sama kuuga võrreldes

Muude teenuste puhul oli ka aastavahetuse paiku veel tuntav kiire palgakasvu surve. Erandiks olid sideteenused, mis odavnesid ka 2007. aastal.

Pikemas tagasivaates torkab silma, et pisut on alusinflatsiooni kiirendanud ka mõne kaubagrupi (nt riiete) kallinemine. Ootuspäraselt on jõukuse

suurenedes kasvanud alusinflatsiooni osatähtsus tarbijakorvis, jõudes 2008. aasta algul ligi 58%ni. Teenuste arvele langeb viimase 5–6 aasta jooksul aset leidnud hinnatõusust vaid kolmandik. Ülejäänud tuleneb suurenenud kulutustest kestvuskaupeadele, eeskätt autodele ja kodutehnikale, mida on omakorda ergutanud hoogne elamuehitus (vt tabel 1).

Tabel 1. Alusinflatsiooni osatähtsus tarbijakorvis (%)

	2002	2004	2008	Muutus 2002–2008 (pp)
Alusinflatsioon kokku	50,3	52,8	57,6	7,4
Kaubad	25,5	27,1	30,3	4,8
kestvuskaubad	5,5	7,6	9,7	4,2
poolkestvuskaubad	10,6	9,8	11,3	0,7
Teenused	24,8	25,8	27,4	2,6

Allikas: Eurostat

Loogiline ei ole aga viimase kolme aasta jooksul toimunud nn poolkestvuskaupeade suhteliselt kiire hinnakasv. Selle mõistega tähistatakse peamiselt riideid ja jalatseid, mis Eestis seisukohast on importkaubad. Krooni fikseeritud vahetuskurs ja dollari odavnemine paaril viimasel aastal peaksid tagama nende kaupade sama kiire kallinemise või odavnemise kui välismaalgi. Pärast Euroopa Liiduga ühinemist see aga huvitaval kombel enam nii ei ole. Aastatel 2003–2004 oli erinevus nende kaupade hindade muutumises pea olematu. Sellest saati on aga vahe järjest suurenenud. 2007. aastal kallines see kaubagrupp Eestis keskmiselt peaaegu 4,5% ehk üle 3 protsendipunkti võrra kiiremini kui euroala vanades liikmesriikides. Ka see esmapilgul seletamatu nähtus töötas 2007. aastal inflatsiooni alanemisele vastu – jällegi just aasta lõpukuudel. Eelnenu taustal tekib kahtlus, et muutused kaupade struktuuris ja kvaliteedis on võetud arvele hinnatõusuna.

Eespool viidatud küsitavustele vaatamata võib importkaupade hinnad siiski alusinflatsiooni stabiiliseerivate tegurite hulka liigitada. Märksa raskem on

vastata küsimusele, milline on „õige” teenuste kallinemise tempo sellises kiiresti arenevas ja avatud majandusega riigis nagu Eesti. Inflatsiooninäitajad ise sellele selget vastust ei annagi; selleks tuleb kõrvutada teenuste hindade kasvu tootlikkuse tõusuga ekspordisektoris.

KROONI REAALKURSS

Nagu eespool öeldud, kallines Eesti kroon mõeldukalt kogu 2007. aasta jooksul. Peamiselt dollari odavnemisest tingituna tõusis krooni tegelik vahetuskurs aastaga keskmiselt 0,9%. Krooni kurss suurenes aasta kokkuvõttes ka vene rubla suhtes. Aasta lõpukuudel ja 2008. aasta algul kiirenes tegeliku vahetuskursi kasvutempo 2%ni.

Seotud vahetuskursi süsteemile omaselt tingis reaalkursi suurenemise peamiselt partnerriikide omast kiirem tarbijahindade kasv, mis oli aeglasem vaid Läti ja Venemaaga võrreldes. Aasta teisel poolel kiirenes krooni reaalkursi kasvutempo 4–5%ni ja uue aasta esimestel kuudel 6%ni. 2007. aasta keskmine näitaja jäi veidi alla 3% .

Eksportiva sektori konkurentsivõime seisukohast on reaalkursi kallinemine tõsine ohumärk. Väikeriigina on Eesti aga tüüpiline nn hinnavõtja maa. See tõttu ei ole kallinev krooni vahetuskurss ekspordihindade tõusu põhjus, vaid näitab võimalust müüa oma tooteid maailmaturul varasemast kallima hinnaga. See omakorda loob eeldused sissetulekute kasvuks ning selle kaudu ka hinnatõusuks väliskonkurentsile suletud sektoris. Reaalkursi kallinemine võib, aga ei pruugi alati tähendada konkurentsivõime vähenemist. Tasakaalustamatuse ilminguga on tegemist siis, kui kaupade ja teenuste hinnakasv siseturul ei ole kooskõlas tootlikkuse kasvuga ekspordisektoris.

2007. aastal oli tõepoolest tegu olukorraga, kus reaalkursi kallinemine viitab tootlikkuse kasvu ületavale hinnatõusule. Kogu aasta jooksul püsivalt mõõdetavad töäjõu erikulud mitte ei vähenenud, vaid kasvasid teist aastat järjest. Teisisõnu oli tegemist töötasu eeliskasvuga äriühingute kasumi arvel ehk konkurentsivõime alanemisega muudel võrdsetel tingimustel. Aasta lõpupoole töäjõu erikulude kasv küll aeglustus, kuid mitte piisavalt.